

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЛІЗИНГОВИХ І ОРЕНДНИХ ВІДНОСИН У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

НИКИТЧЕНКО Юлія Володимирівна - кафедра обліку і аудиту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В статті розглянуті особливості організації орендних і лізингових відносин в Україні. Проведен порівняльний аналіз досліджуваних категорій, в ході якого були визначені загальні та специфічні риси оренди і лізингу. Визначені переваги застосування оренди і лізингу в господарській діяльності при інших рівних умовах.

Ключові слова: оренда, лізинг, лізингодавець, лізингоодержувач, орендар, орендодавець, фінансовий лізинг (оренда), оперативний лізинг (оренда)

Постановка проблеми

У сучасних умовах розвитку економіки господарська діяльність підприємства може здійснюватися не лише за рахунок придбання необоротних активів у власність, а й за рахунок використання основних засобів на умовах лізингу або оренди.

Так, для більшості господарюючих суб'єктів використання транспорту, машин та верстатів є необхідністю, яка пов'язана із забезпеченням потреб господарювання. Проте досить часто виникають ситуації, коли господарюючий суб'єкт немає можливості придбати у власність потрібний йому об'єкт. Саме в таких ситуаціях поширеними є оренда або лізинг. З економічної точки зору, орендні або лізингові відносини дають змогу господарюючому суб'єкту не вилучати з обороту суттєві суми одноразово, отримуючи при цьому необхідні основні засоби. Однак, у цих відносинах виникають певні особливості та специфічності, пов'язані з за-

цікавленістю сторін відповідних відносин до мінімізації можливих ризиків та максимізації можливого ефекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемні питання лізингу, оренди, як об'єктів економічних відносин, досліджувалися вченими економістами, зокрема В. Базилевичем, В. Бочковим, О. Васильчишиною, О. Гетьман, Н. Гурою, Ю. Демінім, С. Зарубенко, Д. Кацівим, І. Клименком, Г. Коблянською, М. Лещенком, І. Литвиненко, О. Марценюк-Розарьоною, Т. Мельник, В. Швецем та ін.

У той же час, незважаючи на наявні дослідження з даної проблематики, актуальними залишаються питання визначення специфічних особливостей лізингу та оренди в сучасних умовах господарювання.

Метою статті є дослідження переваг та недоліків зазначених категорій задля обґрунтування найбільш вигідного способу залучення необоротних активів у господарську діяльність господарюючого суб'єкта.

Виклад основного матеріалу дослідження

Специфіка економічних відносин, що складається при лізингу, обумовлена унікальністю конструкції, що забезпечує задоволення й органічне поєднання різних матеріальних потреб сторін лізингових операцій шляхом інвестування у предмет лізингу.

Встановлено, що причиною актуальності лізингу у найближчому майбутньому є ряд його переваг, порівняно з іншими формами інвестування, зокрема зниження потреби у капіталі, можливість застосовувати прискорену амортизацію, оперативне оновлення застарілого обладнання й технічного переозброєння виробництва. Отже, лізингову діяльність варто розглядати з двох точок зору:

- по-перше, як матеріально-технічне постачання у вигляді концептуального підходу до забезпечення підприємств і організацій матеріально-технічними ресурсами тривалого користування;

- по-друге, як інвестиційну діяльність лізингових компаній або банків.

Вказані складові, доповнюючи одна одну, утворюють сумарний економічний ефект. При цьому лізинг як форма матеріально-технічного постачання має цілий ряд переваг, порівняно із закупівельною діяльністю, оскільки вивільняє оборотні кошти автотранспортних підприємств. У свою чергу, лізинг як форма інвестицій дозволяє лізинговим компаніям здійснювати певний економічний ріст шляхом вкладення фінансових коштів у розвиток транспортної галузі. Від результативності застосування лізингу, чіткості, повноти, правильності та впорядкованості документообігу за лізинговими операціями, узгодженості діяльності всіх структурних підрозділів у кінцевому рахунку залежить ефективність роботи автотранспортного підприємства. Але суперечливість і складність теоретичних положень лізингу ускладнюють функціонування системи бухгалтерського обліку та економічного аналізу, не забезпечують достатню якість інформаційної бази для прийняття ефективних рішень щодо господарської діяльності автотранспортного підприємства [8].

Васильчишин О. зазначає, що певною мірою лізинг схожий з банківським кредитуванням. Проте, для підприємства, що обере не кредит для відновлення матеріально-технічної бази, а механізм лізингу, такий вид фінансування буде мати ряд переваг. Лізингова угода не передбачає обов'язкового забезпечення виконання зобов'язань лізингодержувача за договором у вигляді застави. Це одим із найбільш вагомим аргумен-

тів при виборі виду фінансування, оскільки переважна більшість підприємств в Україні мають морально застарілі і фінансово зношені основні засоби, що не можуть бути прийняті банком (або іншою кредитною організацією) у якості адекватної застави при укладенні кредитного договору, що видається, і застави по ньому [7].

Основою, на якій будуються економічні відносини між лізингодавцем та лізингодержувачем, є лізингові платежі. У світі застосовують два підходи до визначення суми лізингових платежів, які полягають у наступному:

- сума лізингових платежів покриває витрати на купівлю предмета лізингу, а також інші можливі витрати лізингодавця (Австрія, Бельгія, Індонезія, Іспанія, Італія, Люксембург, Мексика, Німеччина, Нова Зеландія, Польща, Росія, Сінгапур, Франція);

- розмір лізингових платежів не повинен бути меншим за величину, встановлену у відсотковому відношенні до первісної вартості основного засобу. В Австралії, Великобританії, Гонконзі, Ірландії, Канаді, Нідерландах, США, Україні, Японії використовується 90% відношення, що дістало назву «90%-й тест» [10].

До основних проблем, що значно перешкоджають розвитку лізингових відносин в Україні, слід віднести:

- несформованість на загальнодержавному рівні політики перспектив розвитку лізингового кредиту;

- надто жорстка система оподаткування лізингових операцій;

- низький попит на товари вітчизняного виробництва;

- низька платоспроможність усіх категорій споживачів при імпорті товарів;

- недосконала нотаріальна реєстрація договорів лізингу;

- слабка державна підтримка, відсутність податкових пільг, у тому числі для структур, готових надати довгострокове кредитування [9].

Досить часто на практиці відбувається ототожнення понять лізингу та оренди, хоча насправді вони мають різне значення. Це пов'язано з тим, що вітчизняна законодавчо-нормативна база характеризується

внутрішньою неузгодженістю та відсутністю єдиного підходу щодо розуміння сутності категорій лізингу та оренди, з точки зору їх регулювання у сфері правових відносин, бухгалтерського та податкового обліку.

Для початку розглянемо сутність лізингу, закріплену на законодавчому рівні.

Аналізуючи дані таблиці, зазначаємо, що наведене визначення у Цивільному кодексі не дає чіткого розуміння відмінності лізингу від оренди.

Визначення, що наведено в Господарському кодексі України, не надає критеріїв відмінності видів лізингу (фінансового та оперативного) особливих ознак досліджува-

Таблиця 1.

Сутність визначення лізингу на законодавчому рівні

№ з/п	Нормативний акт	Визначення
1	Цивільний кодекс України [3]	За договором лізингу одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (лізингодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності і було набуто ним без попередньої домовленості із лізингодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі).
1	Господарський кодекс України [1]	Лізинг - це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингодержувачем періодичних лізингових платежів. Залежно від особливостей здійснення лізингових операцій лізинг може бути двох видів - фінансовий чи оперативний.
3	Закон України «Про фінансовий лізинг» [4]	Фінансовий лізинг - це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу.
4	Конвенція УНІ-ДРУА про міжнародний фінансовий лізинг [6]	Операції фінансового лізингу мають наступні характерні риси: – лізингодержувач визначає обладнання й вибирає постачальника, здебільшого не покладаючись на досвід і думку лізингодавця; – обладнання придбане лізингодавцем у зв'язку з договором лізингу, який, наскільки відомо постачальнику, або укладений, або повинен бути укладений між лізингодавцем і лізингодержувачем; – лізингові платежі, належні до сплати за договором лізингу, обчислюються таким чином, щоб урахувати, зокрема, амортизацію всієї або значної частини вартості обладнання.
5	Податковий кодекс України [2]	Лізингова (орендна) операція – господарська операція (крім операцій із фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений строк

* Узагальнено та систематизовано автором на основі джерел [1, 2, 3, 4, 6]

них категорій та можливостей їх розмежування.

А згідно з визначенням, наведеного у Податковому кодексі України, відбувається фактичне отождоження понять лізингу та оренди.

Також слід зазначити про відсутність в діючих законодавчих актах норм про обов'язковість переходу права власності на предмет лізингу до лізингоотримувача по завершенню строку дії договору. Лише в ст. 8 Закону «Про фінансовий лізинг» зазначено, що сторони договору лізингу можуть заключати договір купівлі-продажу предмету лізингу і в цьому договорі визначити порядок переходу права власності. Таким чином, роль лізингодавця (на відміну від орендодавця) повинна зводитися до фінансування придбання предмету лізингу (за свій рахунок чи за рахунок залучених засобів) у відповідності з вимогами лізингоотримувача і передачі його в користування лізингоотримувачу на тривалий термін.

Відносно сутності оренди, Цивільний кодекс України визначає найм (оренду) як договір, згідно з яким наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк. Це визначення, як і назва глави 58 ЦК України «Найм (оренда)», дає підстави стверджувати, що ці терміни є тотожними.

Відповідно до П(С)БО 14 «Оренда» оренда угода, за якою орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку [5].

Але з цим неможливо погодитися з наступних підстав:

– по-перше, бухгалтерським стандартом не передбачено обов'язковість повернення орендодавцю об'єкту оренди після закінчення терміну операційної оренди. Це свідчить про те, що класифікація виду оренди залишається за бухгалтером;

– по-друге, у стандарті немає конкретного визначення операції щодо продажу активу з укладанням угоди про його одержання продавцем в оренду. Деякі бухгалтери-практики спробували назвати таку операцію зворотною орендою [11].

Лізингові відносини лізингодавця та лізингоодержувача на перший погляд нагаду-

ють звичайний договір оренди, але насправді мають місце суттєві відмінності, а саме:

- лізингодавець при укладенні договору про фінансовий лізинг ще не є власником предмету лізингу (тому відносини фінансового лізингу згідно з п.1 ст. 806 «Договір лізингу» Цивільного кодексу України відповідають поняттю непрямого лізингу) [3];

- предмет лізингу передається на визначений строк, мінімальний поріг – один рік передбачено п.2 ст. 1 «Визначення фінансового лізингу» Закону України «Про фінансовий лізинг» [4];

- лізинговий платіж, на відміну від орендної плати, має чітко визначену структуру.

Відповідно до п. 2 ст. 16 «Лізингові платежі» Закону України «Про фінансовий лізинг» [4] лізингові платежі включають:

- суму, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу;

- платіж як винагороду лізингодавцю за отримане у лізинг майно;

- компенсацію відсотків за кредитом;

- інші витрати лізингодавця, що безпосередньо пов'язані з виконанням договору лізингу.

З метою визначення оптимального, економічно обґрунтованого способу залучення необоротних активів у господарську діяльність, проведемо порівняльний аналіз характеристик сутності оренди та лізингу на прикладі табл. 2.

На підставі вищевказаної інформації слід відзначити наступне:

- по-перше, сфера застосування оренди є ширшою порівняно зі сферою застосування лізингу (на відміну від оренди предметом лізингу не можуть бути земельні ділянки та природничі масиви);

- по-друге, коло суб'єктів лізингу є ширшим, ніж при оренді (поява третього суб'єкта при лізингових відносинах значно ускладнює систему взаємовідносин щодо фінансових та організаційних аспектів);

- по-третє, законодавством про оренду не передбачено мінімальний строк, на який має укладатися договір оренди, тоді як відповідно до п. 2 ст. 1 «Визначення фінансового лізингу» Закону України «Про фінансовий лізинг» [4] лізингова угода укладається мінімум на один рік;

• по-четверте, лізингодавець, на відміну від орендодавця, первісно не є власником предмету договору лізингу;

• по-п'яте, обов'язковою умовою лізингу є те, що предмет, який передається в лізинг, може бути використаний виключно для підприємницьких цілей.

Таким чином, на підставі даних табл. 2 можемо зробити висновок, що лізинг та

оренда мають суттєві відмінності як за сутністю та характером, так і за механізмом здійснення відносин.

У той же час, хоча оренда та лізинг не є тотожними поняттями, нами були виділені спільні риси зазначених категорій, а саме:

• оренда і лізинг характеризуються платністю та строковістю, оскільки це надання фізичною або юридичною особою у тимча-

Таблиця 2

Порівняльна характеристика економічної сутності оренди та лізингу

№ п/п	Основні характеристики	Оренда	Лізинг
1	Суб'єкт відносин	Орендодавець – юридична особа, яка передає право користування майном на визначений термін за певну плату. Орендар – це фізична особа або юридична особа, яка отримує право користування предметом оренди	Лізингодавець – юридична особа, яка передає право володіння та користування предметом лізингу лізингодержувачу. Лізингодержувач – фізична або юридична особа, яка отримує право володіння та користування предметом лізингу від лізингодавця. Продавець (постачальник) – фізична або юридична особа, в якій лізингодавець набуває річ, що в наступному буде передана як предмет лізингу лізингодержувачу. Інші юридичні або фізичні особи, які є сторонами багатостороннього договору лізингу.
2	Предмет	Предметом договору найму може бути річ, яка визначена індивідуальними ознаками і яка зберігає свій первісний вигляд при неодноразовому використанні (неспоживна річ). Предметом договору найму можуть бути майнові права	Предметом договору лізингу може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками, віднесена відповідно до законодавства до основних фондів. Не можуть бути предметом договору лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, а також інші речі, встановлені законом
3	Строк договору	Строк користування майном не є істотною умовою і може бути невизначеним	Лізинговий договір має термін дії не менше одного року
4	Характер взаємовідносин	Оренда – це відносини майнового найму	Лізинг – це відносини майнового найму, купівлі-продажу, поставки
5	Платежі за користування	Орендна плата вноситься рівними частками	Порядок сплати лізингових платежів визначається за згодою сторін із врахуванням побажань лізингодержувача

6	Поділ ризиків	Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета договору оренди несе орендар	Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета договору лізингу несе лізингоодержувач. Якщо лізингодавець або продавець (постачальник) прострочили передання предмета договору лізингу лізингоодержувачу або лізингоодержувач прострочив повернення предмета договору лізингу лізингодавцю, ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження несе сторона, яка прострочила
7	Перехід права власності	Орендодавець протягом усього терміну дії договору оренди і по його закінченню є власником предмету оренди	При фінансовому лізингу лізингоодержувач, сплативши лізингові платежі (які в більшій частині є відшкодуванням вартості основних засобів наданих у лізинг), по закінченню дії договору стає власником наданого у лізинг майна
8	Відповідальність за недоліки переданого майна	Оренда передбачає відповідальність за недоліки переданого майна орендодавця	Відповідальність за недоліки переданого майна при лізингу, якщо вибір продавця (постачальника) предмета договору лізингу був здійснений лізингоодержувачем, продавець (постачальник) несе відповідальність перед лізингоодержувачем за порушення зобов'язань. Якщо вибір продавця (постачальника) предмета договору лізингу був здійснений лізингодавцем, продавець (постачальник) та лізингодавець несуть перед лізингоодержувачем солідарну відповідальність
9	Цілі використання предмету орендних (лізингових) відносин	Комерційні та некомерційні	Винятково комерційні
10	Можливість відмови від договору	Орендодавець має право відмовитися від договору та вимагати повернення від орендаря предмету оренди у разі, якщо останній несплатив орендну плату за користування майном протягом трьох місяців підряд	Лізингодавець має право відмовитися від договору та вимагати повернення предмета лізингу від лізингоодержувача, якщо лізингоодержувач не сплатив лізинговий платіж частково або в повному обсязі та прострочення становить більше 30 днів

* Узагальнено та систематизовано автором на основі джерел [1, 2, 3, 4, 5]

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто особливості організації орендних та лізингових відносин в Україні. Проведено порівняльний аналіз досліджуваних категорій, у ході якого були визначені загальні та специфічні риси оренди і лізингу. Визначені переваги застосування оренди та лізингу в господарській діяльності за інших рівних умов.

сове користування предмета оренди (лізингу) іншим фізичним або юридичним особам за визначену плату на певний термін;

- оренда, як і лізинг, може бути операційною та фінансовою.

Вважаємо, що господарюючому суб'єкту вигідніше:

- при короткостроковій потребі (до одного року) необоротних активів взяти їх в оренду;

- при середньо- і довгостроковій потребі (рік і більше) в необоротних активах краще придбати їх за лізинговою схемою.

Також лізинг краще використовувати, якщо господарюючий суб'єкт хоче по завершенні договору отримати орендований об'єкт у власність (для подальшого використання або продажу).

Висновок

В умовах сьогодення, лізинг в Україні є найбільш ефективним засобом довгострокового фінансування при придбанні основних засобів. Проведена порівняльна характеристика економічної сутності лізингу та оренди надала можливість виокремити спільні та специфічні риси досліджуваних категорій з урахуванням положень законодавчо-нормативних актів та дозволяє стверджувати про відмінність категорій лізингу та оренди. Лізинг, хоча тісно і пов'язаний з орендою, проте є ширшим поняттям, оскільки містить в собі одночасно якості інвестиційної та орендної діяльності.

Впровадження лізингових операцій сприятиме оновленню основних засобів завдяки збільшенню доступу суб'єктів господарювання до зовнішніх джерел фінансування інвестицій та направленням вивільнених коштів на інші господарські потреби.

SUMMARY

The article deals with the peculiarities of the rental and leasing in Ukraine. A comparative analysis of the studied groups, during which sets out the general and specific features of renting or leasing. The advantages of leasing or rental use in business *ceteris paribus*.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page8>. – Назва з екрана.
2. Податковий кодекс України 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page2>. – Назва з екрана.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page8>. – Назва з екрана.
4. Про фінансовий лізинг : Закон України від 16.12.1997 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/723/97-вр. – Назва з екрана.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда», затв. Наказом МФУ від 28.07.2000 [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00>. – Назва з екрана.
6. Конвенція УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_263. – Назва з екрану.
7. Васильчишин О. Лізинг як пріоритетний напрямок економічного зростання України / О. Васильчишин, О. Гетьман // Економічний аналіз. Вип. 8, Ч.1. – 2011. – С. 355-359.
8. Клименко І.В. Лізинг транспортних засобів: теоретичні складові та моніторинг сучасного стану // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу 2013. Вип. 1 (25). – С. 103-123.
9. Марценюк-Розарьонова О.В. Проблеми лізингових відносин на сучасному етапі та шляхи їх подолання / О.В. Марценюк-Розарьонова, С.В. Зарубенко // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – №2 (64). – С. 77-82.
10. Лещенко М.И., Бочков В.Е., Демин Ю.Н., Кацыв Д.И. Международная практика лизинга: учебное пособие / Под ред. М.И.Лещенко. – М.: МГИУ, 2002. – 341 с.
11. Литвиненко І.Ю. Класифікація оренди для потреб бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/1746/1/20.pdf>.